

ПЪРВИТЕ МОРЕПЛАВАТЕЛИ

Напредъкът и експанзията са основните закони на Вселената и не след дълго се оказва, че този малък стар свят е по-голям, отколкото си мислят обитателите му.

В Сирия – коридорът, който свързва Вавилония и Египет – живее племе от тъмнокожи хора, известни като финикийци. Някои ги смятат за роднини на нашите стари приятели от страната Пунт, които преди много време мигрирали към морето на север в онази част от Сирия, известна още като Ханаан.

Животът по бреговете на спокойното Средиземно море бързо ги превръща в умели моряци. Те започват

да строят кораби и се впускат да изследват морската шир; стигат до островите Кипър и Крит, а оттам и до тези на Гърция, откъдето се връщат с чуждоземни стоки, които после продават на по-плахите си съседи срещу бартер. Стигат и до самата Гърция, плават покрай северния бряг на Великото море към Италия, към днешна Испания, чак до Гибралтар, а оттам и до Атлантика.

Как малките им лодки оцеляват в бурите на този огромен океан, никой не знае, защото аналите на финикийците са изгубени за нас, но можем спокойно да предположим, че успяват да достигнат до северните брего-

Финикийски боен кораб, около 700 г. пр.Хр. – барелеф от Ниневия – Британски музей, Лондон

ве на днешна Франция и се връщат у дома с тенекия от островите, които те наричали Тенекиените острови. На финикийските пазари предлагат всякакви странни стоки, донесени от чужди и непознати страни, до една открити от тези умели мореплаватели – гордостта на древния свят.

„Тарсийските кораби – е казал поетът – обикаляха по търговията си и ти се напълни, и много се прослави сред моретата. Твоите гребци те отведоха в големи води и източният вятър те разби сред моретата.“

Целият свят тогава знае за финикийските пристанища Тир¹ и Сидон². Славата им е не по-малка от тази на Мемфис и Тива на Нил, нито величието им е по-долу от това на Ниневия на Тигър и Вавилон на Ефрат. Хората от онова време говорят за „прословутия град Тир“, чиито търговци са същински принцове и чи-

Асирийски релеф от двореца на Саргон II, изобразяващ финикийски кораб, който превозва кедрови трупи, VIII в. пр.Хр. – Лувър, Париж

то „трафиканти“ са сред най-почетените на земята.

„Ти, който седиш при входа на морето – възкликва отново поетът, когато великолепието на Тир започва да увяхва, – който търгуваш с народите на много острови... Пределите ти са сред моретата; твоите строители направиха красотата ти съвършена. Направиха всичките ти дъски от санирски елхи, взеха кедри от Ливан, за да ти направят мачта. Направиха веслата ти от васанските дъбове... От извезан висон от Египет беше платното ти, за да ти бъде за знаме... Жителите на Сидон... бяха гребците ти, твоите мъдрещи бяха кормчиите ти.“

Картата на Диего Риберо, 1529 г., е една от първите, на които е изобразен Тихият океан – Апостолическа библиотека, Ватикана

Фернандо Магелан – неизвестен автор, края на XVI – началото на XVII в., Морска колекция на музея в Нюпорт, САЩ

рабите са пет. „Вехти, но позакърпени – четем в писмо, адресирано до краля на Португалия, – макар че не бих плавал с нито един дори и до Канарските острови, защото гредите им са меки като масло.“

Магелан издига знамето си на борда на сто и десет тонния „Тринидад“. Капитан на най-големия кораб, „Сан Антонио“, е испанецът Картахена; „Консепсион“, тежаш деветдесет тона, е поверен на Гаспар Кесада; „Виктория“, тежаш осемдесет и пет тона и сам донесъл вкъщи новината за успешната обиколка на света, в началото е отговорност на предавателя Мендоса; а малкият „Сантяго“, с неговите седемдесет и пет тона –

на брата на стария приятел на Магелан Серау.

Вярно, Магелан оставя млада съпруга и син на шест месеца, когато тръгва, но той е обзет от откривателска треска. Плаващ за първи път в живота си под испанския флаг, Магелан насочва малкия си флот далеч от бреговете на Испания. Така и не вижда отново жена си и детето си. И тримата умират по-малко от три години по-късно. „Тринидад“ пори вълните с горяща факла на кърмата, за да не го изпускат от поглед останалите кораби. „Следвайте флагмана и не задавайте въпроси.“ Такива са инструкциите на Магелан към неговите доялани му капитани.

МАГЕЛАН ПЛАВА ОКОЛО СВЕТА

Арматата тръгва от Севиля на 20 септември 1519 г. и седмица по-късно стига до Канарските острови. След като отминават и Кабо Верде, сушата изчезва от погледа им. Известно време атмосферните условия са добри. Но после „небесата оживяха“ и бурите не стихват цял месец. Един италиански граф, който пътува с флота, е описал надълго и нашироко мъките на екипажа по време на страховитите атлантически бури.

„И посред този ураган – разказва той – на няколко пъти ни се яви тялото на свети Анселм, една нощ от-

ново беше пълен мрак заради лошото време и светецът се яви като огън, запален на върха на гротмачтата, и горя там близо два часа и половина, и така ни донесе утеха, защото ние ридяхме в очакване на смъртта; а

Пристанището на Севиля на река Гуадалкивир, откъдето потегля флотът на Магелан. През XVI в. Севиля се превръща в голямата съперница на Лисабон и една от кралиците на моретата – фрагмент от гравюра от атласа на Георг Браун и Франц Хогенберг „Градовете на света“, 1572 г.

Хебриди¹. Де Кирос смята, че това е дълго търсеният континент и го кръщава Terra Australis del Espíritu Santo (Южна Земя на Светия дух). Тогава се случва нещо много любопитно. „В един след полунощ – разказва Торес – „Сан Педро и Сан Пабло“ (флагманският кораб на Де Кирос) си тръгна, без знак и предизвестие.“

След като чака в продължение на дни, Торес също отплава и откривайки, че предполагаемият континент е само остров, продължава по опасния бряг на Нова Гвинея и стига до Манила. По пътя си минава през проливите, които по-късно би-

¹ Това е колониалното наименование на архипелага в Тихия океан. Територията му днес е независима държава, наречена Вануату. – Б.р.

Кораби на Нидерландската източноиндийска компания край брега – худ. Хендрик Корнелис Врум, между 1600 и 1630 г. – Райксмузеум, Амстердам

ват кръстени на него, но също така и съвсем близо до континента, който търси.

Така завършва това испанско начинание. Основните съперници за господство над моретата през XVII в. са Англия и Холандия. И двете страни наскоро са основали своите Източноиндийски компании, и двете искат по-голям контрол върху търговията с Източна Индия и върху морските пътища. Известно време пълният контрол е изцяло в ръцете на холандците; те се посвещават на основаването на колонии в Източна Индия, без да спират да се надяват, че могат да открият още и още нови

острови в Южното море и да ги превърнат в търговски центрове. Научните открития в областта на географията почти не ги вълнуват.

Още през 1605 г. един холандски кораб – малкият „Дейфкен“ („Гълъбчето“)¹ – е изпратен от Молукските острови, за да намери и опознае земята, наречена от испанците Нова Гвинея (кръстена така заради приликата си със западноафриканския бряг при Гвинея). Но моряците са посрещнати с дъжд от стрели: деветима губят живота си, а останалите вярват обезверени.

Много по-амбициозна е експедицията, организирана през 1617 г. от независими авантюристи. Два кораба – „Ейндрахт“ („Съединение“) и малкият „Хорн“² – отплават от Тексел под командването на богатия амстердамски търговец на име Исаак Мер³ и умения навигатор Корнелис Схаутен от Хорн. С английски артилерист и дърводелец на борда, корабите навлизат смело в Атлантика. Целта на експедицията се пази в

Вилем Корнелис Схаутен – гравюра от XVII в.

тайна от екипажа, но в един момент моряците разбират, че са се отправили в търсене на Terra Australis del Espíritu Santo на Де Кирос. Говори се, че понеже никога до този момент не са чували за страната, моряците написали името ѝ върху шапките си, за да го запомнят. В средата на зимата корабите стигат до източния вход на Магелановия проток. За съжаление, по време на ремонт „Хорн“ се запалва и изгаря, и екипажите са принудени да делят малкото пространство на „Ейндрахт“. Вместо да преминат

¹ Капитан на кораба е нидерландският мореплавател Вилем Янзон. Името на кораба съдържа двусмислица, тъй като се ползва като обръщение към любим човек, затова на английски се среща и като „Слънце“, „Слънчице“. – Б.р.

² На името на града в Северна Холандия. – Б.р.

Прочутата среща на Хенри Стенли и Дейвид Ливингстън в Уджиджи – цветна гравюра на дърво от Х. Хол по рисунка на Стенли, около 1880 г.

тълпите от местни жители, Стенли се отправя по една „оживена улица“ и стига до мястото, където живее „белият мъж с дългата сива брада“.

„Още отдалече – разказва Стенли – забелязах, че е блед, изглеждаше притеснен, носеше синкава шапка с изbledняла златна лента около нея, жилетка с червени ръкави и чифт панталони от сив туид. Пристъпих към него, свалих шапката си и казах: „Доктор Ливингстън, предполагам?“.

„Да“, отвърна той с любезна усмивка и леко повдигна шапката си.

„Стиснахме си ръцете и аз рекох: „Благодаря на Бога, докторе, че ми позволи да Ви срещна“. „Вие ми донесохте нов живот – нов живот“, промърмори умореният изследовател. Следващите няколко дни двамата англичани прекарват в разговори на калната веранда на къщата на Ливингстън. Не след дълго Ливингстън се възстановява и през ноември изследователите вече изследват реката, която тръгва от северната част на Танганайка, и решават, че тя не е Нил. Стенли прави всичко възможно да убеди Ливингстън да се вър-

не у дома с него и да се излекува напълно. Но изследователят отказва. Той държи да завърши проучването на източниците на Нил, преди отново да потърси спокойствието и уюта на родния дом.

Така двамата мъже се разделят – Стенли, за да отнесе новините на Ливингстън за откриването на Конго обратно в Европа, Ливингстън – за да изживее последните си дни на самотния бряг на езерото Бангвеоло, оставяйки неразгадана мистерията на Нил.

На 25 август 1872 г. той се отправя на последното си пътешествие. Експедицията му е добре оборудвана благодарение на Стенли: шейсет мъже, магарета и крави. Ливингстън се впуска в новото приключение с цялата си страст и огромен ентузиазъм, но след няколко дни преход осъзнава колко негоден е вече за подобни предизвикателства. Слабост-

та му се увеличава с всеки изминал ден. В началото някак успява да язди магарето си, но през ноември то умира и той трябва да продължи пеша. В бластистите райони северно от Бангвеоло пътуването става истински опасно. Дъждовният сезон е в разгара си, земята е едно безкрайно мочурище, а експедицията е заплашена от гладна смърт. Да не говорим за рояците комари, за отровните паяци и жилещите мравки. Но въпреки всички нещастия и страдания изследователят успява да изкара мрачните есенни месеци на път. Коледа идва и отминава; настъпва новата 1873 година. Ливингстън не спира. През април вече е на ръба на силите си и най-верните му слуги го носят. След това настъпва и последният момент,

Последната миля за Ливингстън – гравюра от „Последни дневници“ на Ливингстън, 1875 г.

Фритьоф Нансен и Ялмар Йохансен теглят шейна по леда в Северния ледовит океан, лятото на 1895 г., неизвестен автор, Национална библиотека, Осло

дата след лодките. Но те се отдалечават прекалено бързо. Водата е леденостудена, но въпросът е на живот или смърт. Без лодките са изгубени. „Всичко, което притежавахме, беше в тях. Затова не се отказах. Удвоих усилията си, въпреки че усещах как крайниците ми постепенно се вцепняват; най-сетне успях да протегна ръка и да се хвана за ръба на каяка. Опитах се да се издърпам нагоре, но цялото ми тяло беше сковано от студ. След време успях да претметна единия си крак над ръба и да

се прехвърля. Докато се носех с лодката към брега, вятърът ме пронизваше до болка. Вече на сушата, Йохансен свали мокрите ми дрехи и ме уви в спалния чувал. Катастрофата бе предотвратена.“

На 17 юни 1896 г. Нансен проучва самотната брегова линия, когато до слуха му достига кучешки лай. Малко след това вижда свежи следи от някакво животно. „Със смесени чувства се отправих навътре в сушата. Стори ми се, че чух и човешки глас – първия за последните три години. Сърцето ми започна да бие лудешки и се провикнах с пълно гърло. Не след дълго чух друг да вика и видях как тъмна фигура си проправя път сред хълмовете. Беше човек. Затихахме се един към друг.

НАНСЕН ДОСТИГА ДО НАЙ-ДАЛЕЧНИЯ СЕВЕР

Махнах с шапка; той направи същото. Когато се приближих, ми се стори, че видях господин Джаксън – бяхме се срещали веднъж. Виднах шапката си, протегнах ръка и го поздравих. Над главите ни имаше покрив от мъгла, под краката – килим от натрошен лед.

„Вие не сте ли Нансен?“ – попита ме. „Да, аз съм“ – отговорих.

Стискайки мръсната ръка на арктическият изследовател, новодошлият го поздравява сърдечно за успешната му експедиция. Джаксън и спътниците му са прекарали зимата на нос Флора, най-южната точка на Земята на Франц Йосиф, където чакал кораба „Уиндуърд“ да ги отведе у дома. На 26 юли параходът присти-

га, а на 13 август стига до Норвегия, а новината за връщането на Нансен обикаля целия свят. Седмица по-късно „Фрам“ също се прибира у дома. На 9 септември 1896 г. Нансен и неговите смели спътници на борда на „Фрам“ навлизат радостно в залива Ослофиорд.

Нансен стига до най-отдалечената точка на север и по-близо до Северния полюс, отколкото който и да е друг изследовател до този момент.

Фритьоф Нансен и Ялмар Йохансен плават с каяци, които са вързани заедно и прикрепени към мачта, нос Флора, Земята на Франц Йосиф, юли 1896 г., неизвестен автор, Национална библиотека, Осло

